

Gorm Rye Olsen

Den ægyptiske stat: Statsinterventionismens former og effekter

1.0. Indledning

Følgende korte fremstilling af den ægyptiske stat centrerer om perioden efter 1952, hvor de såkaldte 'frie officerer' gennemførte et kup, som blev ensbetydende med kong Faruks abdikation og den senere afskaffelse af kongedømmet. Udfra en historisk materialistisk betragtning er året 1952 et irrelevant periodiseringskriterium. Det eneste, man reelt kan tale om, der sker på dette tidspunkt, er en kvalitativ forandring på det politiske niveau. Der indtræder altså ikke på dette tidspunkt en forandring i den materielle basis, eller om man vil: en kvalitativ forandring i den samfundsmæssige reproduktions proces-strukturer, hvilket man normalt anvender som periodiseringsgrundlag indenfor den historiske materialisme.¹⁾

Når 1952 ikke desto mindre fastholdes som skæringsår for nærværende fremstilling gøres det med henvisning til at det centrale (analytiske) objekt for denne historisk-konkrete analyse er det politiske niveau i den ægyptiske samfundsformation, eller mere præcist: forandringerne i statens funktionsmåder. Man kan muligvis sidestille begivenhederne i 1952 med betydningen af de øvrige europæiske koloniers politiske uafhængighed. Det gælder alment, at koloniernes politiske uafhængighed a priori opfattes som led i periodiseringen på det politiske niveau.²⁾ Ægyptens totale økonomiske og især politiske afhængighed af Storbritannien fra 1922 til 1952 og de begyndende kvalitative ændringer i statsapparaternes funktioner efter dette tidspunkt gør det yderligere rimeligt at lade 1952 være skæringsåret for denne analyse.

Da man, som nævnt, ved kuppet i 1952 ikke kan tale om at der sker en kvalitativ overgang fra en reproduktions proces-struktur til en anden, er det nødvendigt kort at pege på de økonomiske og politiske

---

1) Jvf. John Martinussen, Bidrag til analyse af den Pakistanske stat, Århus, 1974, pp. 66-71, især p. 67 f., og E. Balibar, "The Basic Concepts of Historical Materialism", i L. Althusser & E. Balibar, Reading Capital, London, 1972, p. 204, samt pp. 254-272.

2) J. Martinussen, op.cit., pp. 169 ff., se desuden fremstillingen i Niels Arnfred, Klassekamp og statsintervention i Kenya, Århus, 1973, pp. 100 ff., pp. 125 ff. og især pp. 131 ff.

Gorm Rye Olsen

Den ægyptiske stat: Statsinterventionismens former og effekter

1.0. Indledning

Følgende korte fremstilling af den ægyptiske stat centrerer om perioden efter 1952, hvor de såkaldte 'frie officerer' gennemførte et kup, som blev ensbetydende med kong Faruks abdikation og den senere afskaffelse af kongedømmet. Udfra en historisk materialistisk betragtning er året 1952 et irrelevant periodiseringskriterium. Det eneste, man reelt kan tale om, der sker på dette tidspunkt, er en kvalitativ forandring på det politiske niveau. Der indtræder altså ikke på dette tidspunkt en forandring i den materielle basis, eller om man vil: en kvalitativ forandring i den samfundsmæssige reproduktions proces-strukturer, hvilket man normalt anvender som periodiseringsgrundlag indenfor den historiske materialisme.¹⁾

Når 1952 ikke desto mindre fastholdes som skæringsår for nærværende fremstilling gøres det med henvisning til at det centrale (analytiske) objekt for denne historisk-konkrete analyse er det politiske niveau i den ægyptiske samfundsformation, eller mere præcist: forandringerne i statens funktionsmåder. Man kan muligvis sidestille begivenhederne i 1952 med betydningen af de øvrige europæiske koloniers politiske uafhængighed. Det gælder alment, at koloniernes politiske uafhængighed a priori opfattes som led i periodiseringen på det politiske niveau.²⁾ Ægyptens totale økonomiske og især politiske afhængighed af Storbritannien fra 1922 til 1952 og de begyndende kvalitative ændringer i statsapparaternes funktioner efter dette tidspunkt gør det yderligere rimeligt at lade 1952 være skæringsåret for denne analyse.

Da man, som nævnt, ved kuppet i 1952 ikke kan tale om at der sker en kvalitativ overgang fra en reproduktions proces-struktur til en anden, er det nødvendigt kort at pege på de økonomiske og politiske

---

1) Jvf. John Martinussen, Bidrag til analyse af den Pakistanske stat, Århus, 1974, pp. 66-71, især p. 67 f., og E. Balibar, "The Basic Concepts of Historical Materialism", i L. Althusser & E. Balibar, Reading Capital, London, 1972, p. 204, samt pp. 254-272.

2) J. Martinussen, op.cit., pp. 169 ff., se desuden fremstillingen i Niels Arnfred, Klassekamp og statsintervention i Kenya, Århus, 1973, pp. 100 ff., pp. 125 ff. og især pp. 131 ff.

(ideologiske) forudsætninger for den ægyptiske samfundsformation anno 1952.

1.1. Fra den formelle politiske frihed til 1952

Ægypten fik sin formelle politiske uafhængighed allerede i 1922; men fortsatte med at være stærkt domineret af den britiske kapitalisme,¹⁾ således at Ægypten fremviste flere af de for den perifere/post-koloniale stat karakteristiske kendetegn.²⁾ I perioden op til 1952 blev landet ledet af den agrare fløj af det ægyptiske bourgeoisie (Wafd-partiet), som var allieret med udenlandsk (især britisk, men senere også fransk) kapital. Den (post?)-koloniale økonomi kan karakteriseres som underudviklet kapitalistisk med dominerende agrar struktur. Det er vigtigt at fastholde, at der ikke var tale om et feudalt landbrug;³⁾ det er mere korrekt at tale om, at den kapitalistiske produktionsmåde var relativt svagt dominerende i landsektoren. Produktionen var her præget af stordrift med produktion for et marked, især bomuldseksport og en stigende anvendelse af lønarbejde.⁴⁾ - Efter den første verdenskrig kom der desuden gang i en industriel produktion, hvis kraftige vækst især skyldtes udenlandske investeringer, således at 61% af den totale investerede kapital i 1948 tilhørte udlændinge.⁵⁾ Den ægyptiske kapitalisme var tidligt stærkt centraliseret og koncentreret.⁶⁾

---

1) For en kort oversigt se Peter Mansfield, Nassers Egypt, London, 1969, pp. 11-32, og for en mere fyldig redegørelse: J. Berguè, Egypt. Imperialism and Revolution, London, 1972, pp. 325 ff.

2) F.eks. en begyndende og udefra induceret kapitalistisk produktion, der i vid udstrækning var rettet mod produktion af varer, der var i overensstemmelse med de kapitalistiske metropolvers behov; og en relativt svag dominans af den kapitalistiske produktionsmåde, der sameksisterede med flere "rene" produktionsmåder, etc.

3) Et synspunkt som fremhæves af Amad El Kodsý, Nationalisme og klassekamp i den arabiske verden, København, 1971, pp. 37-38; men naturligvis var/er der betydelige rester af feudale produktionsforhold tilbage.

4) A. Abdel-Malek, Egypt: Military Society, New York, 1968, pp. 6 ff., pp. 56-61, pp. 62 ff., jvf. ligeledes, M. Hussein, Class Conflict in Egypt: 1945-70, New York, 1973, pp. 18-22; dog manglede det 3. karakteristikon: anvendelsen af teknisk avancerede redskaber!

5) Abdel-Malek, op.cit., p. 14.

6) Ibid., pp. 14-15.

En kort karakteristik af den ægyptiske samfundsformation fra omkring 1922 til 1952 vil antyde fællestræk med andre post-koloniale stater, da "auch die Gesellschaftsformation des unterentwickelten Kapitalismus trotz aller Verschiedenheiten gemeinsame Merkmale aufweisen", die sie als Konkretionen des Sondersfalls "unterentwickelter Kapitalismus" der kapitalistischen Produktionsweise erscheinen lassen".¹⁾ Sådanne fællestræk var/er f.eks. a) at de vigtigste produktionsmidler er på private hænder, b) at de imperialistiske centre øver stærk dominans, c) at den industrielle sektor er relativt svagt udviklet, d) persistensen af ikke-eller førkapitalistiske produktionsformer,²⁾ som tilsammen giver den - for postkoloniale samfundsformationer - så karakteristiske strukturelle heterogenitet.

1.2. Kuppet den 23. juli 1952, ideologi og klassekarakter

Da de 'frie officerer' foretog deres vellykkede kup den 23. juli 1952, var den ægyptiske samfundsformation præget af stadig større økonomiske vanskeligheder, en øget proletarisering af både land- og bybefolkningen samt en stigende klassekonfrontation. Som politisk organisation konstituerede de 'frie officerer' sig i 1949, et år efter den ægyptiske hærs nederlag i Palæstinakrigen. Den gruppe officerer, som tog magten under navnet de 'frie officerer', var en heterogen samling, der rakte fra kommunister til det yderste højre.³⁾ Deres eneste fælles politiske platform var ønsket om politiske og sociale reformer, især en agrarreform.⁴⁾ Desuden var de stærkt nationalistiske og rettede deres indignation dels mod det eftergivende Wafd-parti, dels mod den britiske imperialisme. Bassam Tibi mener at kunne karakterisere de 'frie officerers' ideologi som en blanding af en småborgerlig/fascistoid overbevisning og islamisk tankegods.⁵⁾ Der var på dette tidspunkt ingen tale om 'arabisk so-

---

1) H. Rudolf Sonntag, Der Staat des unterentwickelten Kapitalismus, Kursbuch nr. 31, 1973, p. 163.

2) Ibid.

3) Jvf. B. Hansen, Arab Socialism in Egypt, World Development, vol. 3, No. 4, april, 1975, pp. 201-202.

4) Ibid., ligeledes B. Tibi, Militär und Sozialismus in der Dritten Welt, Frankfurt a.M., 1973, p. 195.

5) B. Tibi, Nationalismus in der Dritten Welt am arabischen Beispiel, Frankfurt a.M., 1971, især pp. 103 ff. og 167 ff., hvor det hævdes, at dreje sig om en tradition af folkelig germanofil arabisk nationalisme, som i de arabiske lande blev afløst for den liberal-demokratiske nationalisme efter 1. verdenskrig.

cialisme'.

Kuppet d. 23. juli blev udført uden hjælp eller opbakning fra masserne, og var altså en eksklusiv militær begivenhed. Det store flertal af kupdeltagerne kom fra den ægyptiske middelklasse, især den agrare fløj.¹⁾ En klasse der ikke havde interesse i at opretholde status quo, da den var i modsætning til de ledende fraktioner af bourgeoisiet, som beherskede både de politiske og juridiske statsapparater. Det drejede sig især om landaristokratiet og i en vis udstrækning også byernes storborgerskab, som samarbejdede med den britiske besættelsesmagt for at forhindre sociale og teknologiske forandringer, som netop ville true deres dominerende position. Manglen på jord²⁾ og manglen på politisk indflydelse satte middelklassen i modsætning til storbourgeoisiet. Middelklassen³⁾ blev orienteret mod kapitalistisk udvikling ikke mindst p.g.a. den omtalte mangel på jord, og "induced by its class interests to favor a development of the productive forces and break the political and ideological hold of the ruling class".⁴⁾ Målet var at forny systemet indefra uden dog at ødelægge det - og uden at lade masserne få politisk frihed.⁵⁾ Man håbede på at kunne kanalisere den anti-imperialistiske massebevægelse ind i nationalistiske og traditionalistiske baner.⁶⁾

Kupofficererne kan betragtes som den militære fløj af det nationalrevolutionære borgerskab, og det nye regimes politik modsvarede i den første fase middelklassens interesser. En jordreform blev straks iværksat, samtidig med at de nasseristiske officerer undlod at gå industri- og handelskapitalens interesser for nær; ideologisk var den første periode præget af reformiver med klare nationalistiske overtoner.

-
- 1) 20 ud af de 23 "mest" centrale 'frie officerer' tilhørte den rurale eller den urbane middelklasse, som traditionelt var orienteret mod en panislamisk nationalisme og visse profascistiske grupper, iflg. Abdel-Malek, op.cit., pp. 210 ff.
  - 2) Store områder ejedes af landaristokratiet, som ofte lod dem ligge udyrkede hen eller endog totalt forladte, iflg. Hussein, op.cit., p. 27.
  - 3) Som ingenlunde var en homogen masse, jvf. Hussein, op.cit., pp. 28ff.
  - 4) Ibid., p. 27.
  - 5) Den politiske udvikling fra kuppet til i dag har været præget af den samme frygt for massernes deltagelse i den politiske proces!
  - 6) Hussein, op.cit., p. 37.

1.3. Et par præciserende bemærkninger - bl.a. spørgsmålet om den "perifere" og den "post-koloniale" stat

Da emnet for nærværende artikel er ændringerne i statens interventioner i økonomien, skal den til grund liggende statsopfattelse kort opridses, samtidig vil jeg forsøge at give en abstrakt teoretisk beskrivelse af den ægyptiske samfundsformation anno 1952. Udgangspunktet for bestemmelsen af den perifere/post-koloniale stat's begreb er den Althusser'ske tolkning af den marxske samfundsteori, nærmere betegnet Poulantzas's statsteori. I denne statskonception fastlægges staten abstrakt som en delstruktur og dermed som et moment i den samfundsmæssige reproduktions processtruktur.¹⁾ Den opfattes altså ikke som et subjekt eller en ting; staten er i sit væsen, ligesom kapitalen, en relation, eller "mere præcist en fortætning af styrkeforholdet mellem klasserne, sådan som de på en specifik måde udtrykkes i staten".²⁾ Denne karakteristik gælder for så vidt alle kapitalistiske stater, hvorfor det er nødvendigt at præcisere den perifere/post-koloniale stats karakteristika.

Staterne i den tredje verden kan betragtes som enten "perifere" eller "post-koloniale" afhængig af om vægten lægges på den ekstrasocietale determination eller den intrasocietale determination af staten. Det er dog ikke sådan, at der er en absolut modsætning mellem de to bestemmelser, der er snarere tale om et både og. Det er imidlertid min opfattelse, at statens bestemmelse som perifer er den primære, mens bestemmelsen som post-kolonial er sekundær. D.v.s. at statens afhængighed af de kapitalistiske metropoler understreges i særlig grad. Denne afhængighed (dominans) slår igennem indirekte via de økonomiske strukturer, og mere direkte via indvirkning på magtforholdene i klassekampen. Det sidste kan iagttages som en fraktionering af bourgeoisiet, der dels kan forstås som en følge af de pågældende fraktioners afhængighed/tilknytning til bestemte dele af den internationale kapital, og dels ses som en reproduktion i periferien af metropol-borgerskabernes interne modsætninger.³⁾ De imperialistiske centres dominans over de perifere samfundsformationer

---

1) Jvf. John Martinussen, Bidrag til analyse af den pakistanske stat, Århus, 1974, pp. 71-83 og pp. 89-107.

2) N. Poulantzas, Diktaturernes krise, København, 1975, p. 75, og ligeledes N. Poulantzas, Klassen im Kapitalismus - heute, Westberlin, 1975, pp. 86 ff.

3) En god beskrivelse af disse forhold findes i Diktaturenes krise, op.cit.; se også Klassen im Kapitalismus - heute, op.cit., pp. 36-79.

giver en karakteristisk "dobbelt-sporet" kapitalakkumulation, idet den samfundsmæssige reproduktion sker i en udadvendt proces.¹⁾ Denne "tosporethed" ses som årsagen til den strukturelle heterogenitet i de perifere samfund, som viser sig i form af store sektorale uligheder i produktivitet og "deformation", som fremtræder ved at statsapparaterne er "overudviklede" i forhold til den samfundsmæssige basis.²⁾ "Overudvikling" betyder, at "der eksisterer et karakteristisk misforhold mellem staten og dens samfundsmæssige grundlag, eller rettere imellem statsapparaterne plus disses funktionsmåde og det samfundsmæssige grundlag på hvilket de hviler."³⁾ I den ægyptiske samfundsformation har det konkret givet sig udslag i, at det til de militære og civile statsapparater knyttede personel har kunnet spille en rolle i klassekampen nærmest på linie med en social klasse.⁴⁾

Den omtalte ekstrasocietale økonomiske afhængighed reducerer økonomiens dominans, idet "das Ökonomische den Politischen auf Dauer die wesentliche Rolle zuschreibt".⁵⁾ Det politisk-ideologiske niveau bliver hermed tilskrevet dominansen inden for den samfundsmæssige totalstruktur, således at alle samfundsmæssige modsætninger koncentrerer sig der. Fremhævelsen af politikens relative autonomi modsvares af statens relative autonomi, hvortil svarer en "permanent uligevægt" eller "permanent ustabilitet".⁶⁾ En permanent uligevægt er mulig at iagttage i det ægyptiske samfund; mens statens relative autonomi kommer klart til udtryk. Især gennem det militær-bureaukratiske oligarkis stadig større magt, der kan forklares ud fra, at der efter 1952 ikke har været en klasse, der har været i stand til at vinde den eksklusive kommando over det. Militærets øgede magt kan også forklares ved fraværet af politiske partier; i en sådan situation sætter de samfundsmæssige modsætninger sig igennem i statens for-

---

1) H.R. Sonntag, Der Staat des unterentwickelten Kapitalismus, Kursbuch, nr. 31, 1973, pp. 163 ff.

2) H. Alavi, "The State in Post-colonial Societies: Pakistan and Bangladesh", i Gough & Sharma (eds.), Imperialism and Revolution in South East Asia, New York, 1973, pp. 145-173.

3) J. Martinussen, Bemærkninger om den post-koloniale stat som begreb, Århus, 1975 (upubl.), p. 8.

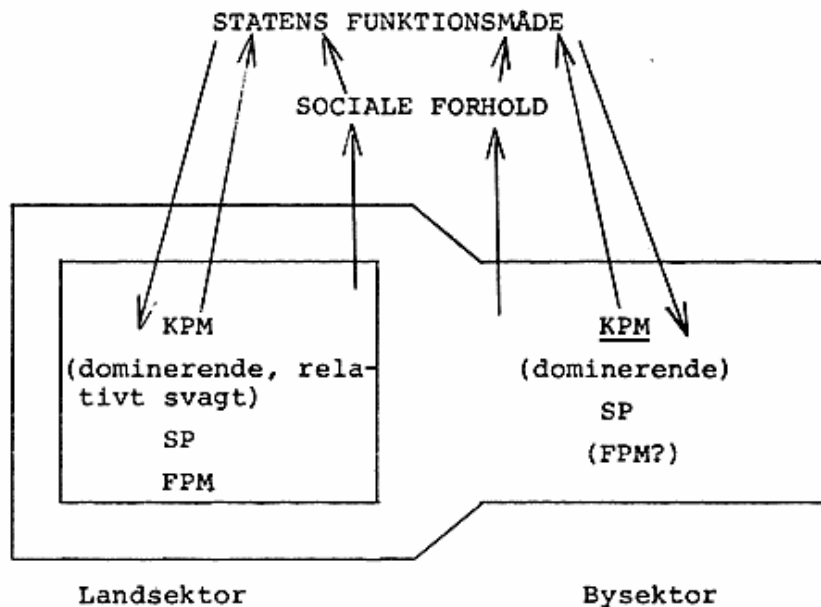
4) Se afs. 3.1., 3.2. og 3.3.

5) Sonntag, op.cit., p. 170.

6) Poulantzas, Diktaturernes krise, op.cit., pp. 86 ff., og Sonntag, op.cit., pp. 172 ff.

skellige apparater og især i dens dominerende apparat hæren. Hæren bliver på en måde det politiske parti for hele borgerskabet, ledet af den hegemoniske fraktion.¹⁾

Endelig udviser/udviste den ægyptiske samfundsformation en relativ adskillelse mellem en by- og en landsektor. Ud over det pragmatiske i denne opsplitning, ligger der en begrundelse i den relative adskillelse i statens politik over for de to sektorer, således at der kun i ringe omfang er tale om en koordination af dens interventioner over for de to sektorer. Omvendt kan der altså identificeres en opsplitning i de to sektorerers determination af statsfunktionerne, idet disse som nævnt udviser en faktisk adskilthed i den foreliggende samfundsformation. Figurligt kan den ægyptiske samfundsformation fremstilles således:²⁾

Samfundsformationen er/var kendetegnet ved en landsektor,

- 1) Poulantzas, op.cit., passim, men især pp. 93 ff.; for spørgsmålet om hegemonisk fraktion se: Poulantzas, Political Power and Social Classes, London 1973, pp. 229-252, hvor den hegemoniske klasse eller fraktion "is in fact the dominant element of the contradictory unity of politically 'dominant' classes or fractions, forming part of the power blow", p. 237.
- 2) Figuren er inspireret af J. Martinussen, op.cit., p. 6, KPM = kapitalistisk produktionsmåde, SP = småproduktion, og FPM = feudal produktionsmåde.

hvor KPM er relativt svagt dominerende, sameksisterende hermed er småproduktion og givetvis visse feudale produktionsformer. Heroverfor er en bysektor hvor KPM dominerer ved siden af eller "oven i" småproduktionen og muligvis svage rester af FPM. Et særtræk ved post-koloniale (SIC!) samfundsformationer, - herunder også Egypten - er at de "manifesterer en sammenføjning af produktionsmåder under en i sammenligning med f.eks. vesteuropæiske samfund svag dominans fra den kapitalistiske produktionsmåde",¹⁾ hvilket er angivet på figuren.

2.0. Udvikling og statsinterventionisme i landsektoren

2.1. De første to årtier

Allerede få måneder efter kuppet iværksattes den første agrarreform. I Egypten - som i andre udviklingslande - hører jordreformer til en af de vigtigste opgaver. Loven²⁾ begrænsede jordejendom til 200 feddans pr. person³⁾ og bestemte at den overskydende jord skulle fordeles blandt småbønderne; den indeholdt desuden ret gunstige kompensationsbestemmelser.⁴⁾ I slutningen af 1960 blev det anslået, at et areal på 478.000 feddans var blevet eksproprieret fra ca. 1700 ejere.⁵⁾ Den eksproprierede jord skulle fordeles med 5 feddans pr. bonde, som blev opfordret til at indtræde i de af regeringen oprettede kooperativer. Disse skulle danne grundlaget for en central planlægning af afgrødernes fordeling og mængde.⁶⁾

1952-loven var et forsøg på at knække/begrænse landaristokratiets magt, hvilket mislykkedes i vid udstrækning. Effekterne af reformen blev yderst begrænsede, dels fordi landaristokratiet ikke investerede kompensationspengene i industrien, som regimet havde håbet, men i fast ejendom.⁷⁾ Dels fordi den konfiskerede ejendom blev

---

1) Ibid.

2) For en mere fyldig beskrivelse se Abdel-Malek, op.cit., pp. 70 ff., og ligeledes B. Tibi, Militär und Sozialismus in der Dritten Welt, op.cit., pp. 235-237.

3) 1 feddan = 0.42 ha. I realiteten blev det 300 feddans, jvf. B. Tibi, op.cit., p. 238.

4) Abdel-Malek, pp. 72 f. og B. Tibi, p. 238.

5) C. Issawi, Egypt in Revolution, London 1963, p. 160.

6) Jvf. B. Hansen, "Arab Socialism in Egypt", World Development, vol. 3, No. 4, april 1975, pp. 205 ff. og Issawi, op.cit., pp. 164-166.

7) I 1955 gik 47,3% af alle investeringer til byggeri, som samme år udgjorde 75,8% af al privat ejendom, iflg. B. Tibi, op.cit., p. 238 og Abdel-Malek, op.cit., p. 81.

statsejendom og ikke fordelt til bønderne.¹⁾ Resultatet blev derfor at staten indtog landaristokratiets plads i udbytningen af småbønder og landarbejdere. Der kan således i regimets første fase iagtages en ændring i statsfunktionerne i retning af mere aktiv erhvervsdeltagelse og begyndende central planlægning med dertil hørende bureaukratisering.²⁾

I 1961 kom der nye og vigtige ændringer i agrarlovgivningen inden for rammerne af den såkaldte "socialist" lovgivning. Disse ændringer var dikteret af klare økonomiske behov; men var samtidig rettet mod en yderligere neutralisering af de store jordejeres økonomiske magt.³⁾ Den nye lov⁴⁾ reducerede maximumstørrelsen på jord til 100 feddans og i 1969 reduceredes den yderligere til 50 feddans.⁵⁾ Loven betød en kraftig støtte til landbrugskooperativerne, som havde stor succes, - især som salgs- og kreditorganisationer. Der var dog ikke - og har aldrig været - intentioner om en kooperativ ejendomsret til jorden; strukturen og naturen i den agrikulturelle produktion forblev fundamentalt og helt kapitalistisk. - Uanset den socialistiske sprogbrug som militærregimet introducerede i 1961 må man forstå, at "there was no question of reconversion from capitalism of the colonial type to socialism, but only a transition from this backward colonial type of capitalism, predominant agrarian, to a modern, predominantly industrial capitalism".⁶⁾

-
- 1) Iflg. B. Tibi blev kun 646.642 feddans ud af 5.964.000 fordelt til 226.000, dvs. 10% af de 2 mill. bønder.
  - 2) M. Berger, Bureaucracy and society in modern Egypt: A study of higher civil service, Princeton, 1957, p. 82: "The civil service Commission ... has reported that in 1954-55 there were 381.615 posts (civil servants, GRO), an increase of 61% over 1940-41".
  - 3) Landaristokratiets politiske magt blev totalt elimineret i takt med stramningen af det militære diktatur, som forstod at indgå alliancer med industribourgeoisiet rettet netop mod landaristokratiet, jvf. Abdel-Malek, op.cit., pp. 83 ff. og pp. 115 ff. samt R. Antoun & J. Harick, Rural Politics and Social Change in the Middle East, London 1972, pp. 304 f.
  - 4) En mere indgående beskrivelse er givet i A.-Malek pp. 76-79 og B. Tibi, op.cit., pp. 239 ff.
  - 5) B. Tibi, op.cit., p. 240 og B. Hansen op.cit., p. 204, se iøvrigt den udmærkede tabel over antallet af ejere og ejendomsstørrelser fra 1952-1969, hvor antallet af ejere er vokset fra 2.081.000 til 3.191.000 og ejere med mere end 100 feddans angives at være forsvundet.
  - 6) Abdel-Malek, op.cit., p. 79.

Det er på denne baggrund jordreformen skal bedømmes; det militære regime forstod, at en ændring af ejendomsforholdene til jorden også krævede en ændring af de rådende magtforhold, i særdeleshed en elimination af de rige jordejeres magt. Og til denne omstrukturingsproces var det nødvendigt med en stigende statsintervention. Denne skete indirekte via statsdeltagelse i Kooperationerne samt via de øvrige institutionelle reformer, der fulgte med jordlovene. Disse kom især til udtryk i mere effektiv administrativ kontrol med priser¹⁾ fra de umiddelbare producenter til hhv. bysektoren og til eksport.²⁾ Planlægningen beskæftigede sig især med sammensætningen af de samlede afgrøder, og siden 1960 har man haft årlige planer for denne fordeling; det lokale redskab i planlægningen blev kooperativerne. - Desuden udbyggede staten de almene ydre (materielle) produktionsbetingelser, bl.a. i form af en udbygning af infrastrukturen;³⁾ ligeledes skete der en kraftig udvidelse af sundheds- og undervisningssektoren i landområderne.⁴⁾

Sammen med den relative interventionisme i landsektoren har der som nævnt kunnet konstateres en kraftig udvidelse af det civile bureaukrati og tilhørende apparater. Denne "overudvikling" af statsapparaterne er ikke alene intrasocietalt bestemt men er i vid udstrækning en arv fra den britiske besættelsestid.⁵⁾ Den relative interventionisme i landsektoren kan ses som udtryk for statsapparaternes "overudvikling"; men er på den anden side ikke uforenelig med tesen, om at statsinterventionismen er udtryk for en permanent krisetilstand i økonomien.⁶⁾

---

1) B. Hansen, op.cit., pp. 206 ff., se desuden tabellen p. 207.

2) Ibid.

3) Især landevejene, som er blevet udvidet med 6.000 km i løbet af 1960'erne, jvf. UN, Statistical Yearbook, Part I, North Africa, 1973, pp. 2-18; mens telekommunikation o.l. forblev katastrofalt forsømt iflg. African Development, november 1974, p. 7.

4) Iflg. UN, Statistical Yearbook, op.cit., pp. 2-30, skete der en udvidelse fra EE 51 mill. i 1960 til EE 175.5 mill. i 1971; Obs: det drejer sig om budgettallene fra de pågældende år, investeringer er ikke medregnet.

5) R. Antoun & J. Harick, op.cit., p. 291, se iøvrigt hele artiklen, pp. 287-314.

6) Sonntag, op.cit., pp. 157-183, især pp. 168 ff.

2.2. Landbruget i 1970'erne

Siden kuppet har det ægyptiske landbrug været negligeret til fordel for den industrielle udvikling. Dette er sket til trods for at landbruget stadig er grundpillen i økonomien.¹⁾ Statsinterventionerne i landbrugssektoren har nok i en vis udstrækning ændret ejendomsfordelingen; men et lige så væsentligt element: indførelsen af moderne teknik er ikke sket,²⁾ således at den ægyptiske fellah (bonde) stadig "work with tools which would make the ancient Pharaohs curse in their tombs".³⁾ De forbedringer der rent faktisk er kommet ud af jordreformerne, er neutraliseret af den hastige befolkningstilvækst. Selvom der har været en kraftig vækst for visse afgrøders vedkommende, har det dog til stadighed været nødvendigt at importere fødevarer. Et andet problem er det lille dyrkbare areal, og på trods af ihærdige forsøg på landvinding er arealet pr. person faldet.⁴⁾ Med Sadats magtovertagelse i september 1970 er der sket en stadig stærkere prioritering af landbrugsproduktionen. I den såkaldte "interim-plan 1974-75" fastlægges den fremtidige landbrugspolitiske prioritering.⁵⁾ Den nye landbrugspolitik kræver enorme investeringer, og man regner med at investere op mod £E 1.00 mill. over de næste 10 år. Med lov no. 43 for 1974 "om fremmede investeringer", forsøger man at tiltrække udenlandske, især vestlige investeringer. Der er tale om den udenlandske kapital skal indgå i fælles foretagender med ægyptisk kapital.⁶⁾ Dette markerer et brud på den hidtidige linie; og det vil antageligt føre til en teknisk set stadig mere moderne landbrugssektor, hvor statens engagement i sektoren

- 1) Fra 1959/60 - 1969/70 leverede landbruget 30% af BNP, mens industrien tegnede sig for 20-21% af BNP; omkring 1970 var mindst 50% "beskæftiget" i landbruget, mens kun 11% i industrien, iflg. The Middle East and North Africa, 1975-76, London 1975, p. 294. Landbruget tilvejebringer 60% af eksportindtægterne direkte og 10-15% indirekte, iflg. The Financial Times, 30. november, 1974, p. 19.
- 2) B. Tibi, op.cit., pp. 223-231, hvor det fremhæves, at "der Modernisierung der Landwirtschaft, um ihre Erträge zu maximieren, sowie die Eigentumsfrage, sind voneinander nicht zu trennen", p. 224.
- 3) African Development, oktober 1975, p.E.23, ligeledes ibid, november 1974, pp. E.24-25.
- 4) African Development, oktober 1975, p.E.23: i beg. af 1950erne: 0.5 feddans pr. capita og i slutningen af 1975:0.2 feddans pr. cap.
- 5) Financial Times, op.cit., hvor det fremhæves, at man bør prioritere den såkaldte agro-industri højt.
- 6) African Development, op.cit., P.E. 24.

givetvis formindskes i takt med den udenlandske deltagelse.

3.0. Bysektoren: udviklingen i statsinterventionismen

3.1. Fra 1952 til 1961

Perioden frem til Suez-krisen i juli-oktober 1956 var præget af de 'frie officerers' faglende økonomiske politik. Man opfordrede ægyptisk og især udenlandsk kapital til at investere, idet man anså dette for den sikreste vej til modernisering og industrialisering af det ægyptiske samfund. Mens det militære regime førte en tilbageholdende økonomisk politik, søgte det på det politiske niveau/klassekampsfeltet at konsolidere sin position. Landaristokratiet i alliance med industribouregoisiet dominerede politisk i de første år; men landreformerne fjernede (langsomt) landaristokratiets økonomiske basis og dermed også dets politiske magt. Regimets forsøg på konsolidering skete ved genindførelse af presse-censur, forbud mod politiske partier, udrensninger i hæren etc; dette er imidlertid ikke nok til at forklare at regimet var i stand til at bevare magten. - En delforklaring ligger i at de 'frie officerer' repræsenterede interesser, der fundamentalt var i overensstemmelse med den "herskende klasse";¹⁾ officererne var interesserede i at stabilisere den herskende samfundsorden og bevare den dominerende produktionsmåde ved at etablere orden og autoritet. Efterhånden fik det ny regime politisk paralyseret bourgeoisiet, der dog stadig monopoliserede den økonomiske magt,²⁾ som det benyttede til en næsten total investeringsblokade. Årsagen til blokaden var bl.a. usikkerhed om regimets politik og bourgeoisiets utilfredshed med at dets politiske repræsentanter, Wafd-partiet og the Moslem Brotherhood var blevet elimineret.³⁾

Nationaliseringen af Suez-kanalen d. 26. juli 1956 indledte en ny fase i den ægyptiske udvikling. Formålet med nationaliseringen var både politisk og økonomisk. Politisk var indgrebet rettet mod de traditionelle imperialistiske magter, England og Frankrig og indadtil gav det regimet en tiltrængt folkelig goodwill. Den økonomiske gevinst lå i at overskuddet (£.E. 16 mill. pr. år) fra kanalen kunne anvendes til industriinvesteringer, samtidig med at staten fik suveræniteten over

---

1) M. Hussein, op.cit., p. 130, med herskende klasse (ruling class) mener Hussein på dette tidspunkt primært det urbane bourgeoisie, som dog ikke totalt kan adskilles fra landaristokratiet.

2) Ibid., p. 99.

3) Abdel-Malek, op.cit., pp. 104 ff., samt pp. 99-102.

en særdeles vigtig sektor i økonomien. - Dette første store, direkte statsindgreb i "bysektoren" blev fulgt af "egyptianization" af alle banker, forsikringselskaber og udenlandske handelsforetagender, som var ensbetydende med at disse foretagender blev gjort til national-ægyptiske, ejet og ledet af ægyptere.¹⁾

De eksisterende planlægningsvirksomheder blev reorganiseret og fik videre kompetance; det drejede sig om the High Committee for National Planning og Economic Agency. High Committee for National Planning, der blev ledet af Nasser, udarbejdede og offentliggjorde i 1958 den første 5-årsplan. Denne proklamerede en "fordobling af den nationale indkomst på 10 år", og en planlagt stigning i nationalindkomsten på 40% i den første 5 årsperiode.²⁾ Denne ambitiøse plan forudsatte øget udenlandsk - især sovjetisk³⁾ - støtte, som særligt rettede sig mod opbygning af metallurgisk industri og Aswan-projektet. Abdel-Malek forklarer den øgede statslige intervention i økonomien som "the direct result of the failure of the Egyptian middle class to overcome the problems that was created by the transition from a colonial-type capitalism, predominantly agrarian, to an industrialised and technocratic capitalism".⁴⁾

Economic Agency blev det vigtigste statslige administrative organ, bl.a. fordi det overtog ansvaret for at videreføre og administrere de store mængder fremmed kapital investeret i Ægypten før Suez episoden. Economic Agency skabte desuden nye firmaer og spillede en stadig større rolle i realiseringen af planlægningen. I særdeleshed Economic Agency og dets aktiviteter markerede en kvalitativ ændring i statens interventioner, idet den herefter kom til

-
- 1) Ibid., pp. 108 f., den ægyptiske stat var i stand til at dominere direktionerne i de "egyptianized" og nationaliserede banker og firmaer; men kunne naturligvis ikke dominere de udenlandske monopoler - med hjemsted udenfor Ægypten -, og med hvilke banker og firmaer havde tætte (ofte hemmelige) forbindelser, jvf. Hussein, op.cit., p. 152, jvf. Issawi, op.cit., pp. 57-60 for de øvrige mindre indgreb, der fulgte.
  - 2) Abdel-Malek, op.cit., pp. 131-133, £.E. 250 mill. skulle investeres over 5 år, af disse skulle £.E. 164.5 mill. gå til industrien, ibid., p. 124. OBS: den private kapital opfordredes til at deltage.
  - 3) R. Mabreo, "Egypt's Economic Relations with the Soviet Countries", World Development, vol. 3, No. 5, maj 1975, p. 130, USSR tilbød et såkaldt "soft loan" på 700 mill. rubler.
  - 4) Abdel-Malek, op.cit., p. 111 og ligeledes p. 132.

at optræde som regulær kapitalistisk 'entrepreneur',¹⁾ samtidig fik disse interventioner den effekt, at grunden blev lagt til et "statsbourgeoisie", som efterhånden fik så megen social magt, at det kom til at fungere som en social klasse.²⁾ Jeg vil her forstå "statsbourgeoisiet" som en sammensmeltning af de to 'sociale kategorier', "militæret" og "det civile bureaukrati".³⁾ "Spidserne" i statsapparaterne tilhører desuden generelt bourgeoisieklassen, ikke på grund af interpersonelle relationer til medlemmer i kapitalistklassen -, men fordi de i en kapitalistisk stat leder statsfunktionerne i kapitalens interesse.⁴⁾ Statsbureaukratiets voksende betydning modsvarede af en svækkelse af det traditionelle (industri-)bourgeoisie; der var dog ikke tale om en absolut modsætning mellem de to "grupper", da de begge støttede en kapitalistisk udvikling i Ægypten.

Ved nationaliseringen af Misr-banken⁵⁾ styrkedes statsbureaukratiet, uden at det traditionelle borgerskabs repræsentanter blev fjernet fra banken, som siden 1920'erne havde været bourgeoisiets økonomiske magtcentrum. Nationaliseringen betød, at der blev indsat statstjenestemænd ved siden af de sædvanlige kapital-funktionærer, der bevarede den reelle indflydelse over bankens dispositioner. En indflydelse som de bevarede, da de var de eneste, der besad tilstrækkelig ekspertise til at føre banken videre. Nationaliseringerne af

-
- 1) Hussein, op.cit., pp. 167 ff., hvor det p. 168 fremhæves, at "there is no essential difference, from the point of view of the workers, between exploitation by the state bourgeoisie and exploitation by the traditional bourgeoisie".
  - 2) Ibid., pp. 150 ff., statsbourgeoisiet omfatter - iflg. Hussein - officerer (med eller uden uniform) og div. teknokrater (økonomer, ingeniører o.l.).
  - 3) Dette er ikke i overensstemmelse med Husseins anvendelse af termen. Jeg finder dog, at min anvendelse legitimeres af det faktum, at det er/var meget svært at adskille de to kategorier i den konkrete samf.formation. Det er ikke mindst vanskeligt, da mange 'civil servants' er/har været officerer, jvf. Malcolm H. Kerr, "The United Arab Republic: Domestic, Political and Economic Background of Foreign Policy", i Hammond & Alexander, Political Dynamics in the Middle East, N.Y. 1972, pp. 201-208, statsbourgeoisiet i min forståelse svarer til Alawi's term, "militær-bureaukratiske oligarki", i Imperialism and Revolution in South East Asia, op.cit., pp. 145-173.
  - 4) Jvf. Poulantzas, Klassen im Kapitalismus - heute, Westberlin, 1975, pp. 159-164, den abstrakt-teoretiske bestemmelse antages at gælde for alle kapitalistiske stater.
  - 5) Dette gav staten kontrol over flere hundrede millioner ægyptiske pund, som borgerskabet havde nægtet at investere såvel som kontrollen over flere dusin firmaer, som banken kontrollerede.

Misr-banken og senere National Bank of Egypt skal ses som et led i regeringens planlægning af den økonomiske udvikling, hvor statskontrol med de centrale dele af finanskapitalen blev set som både naturlig og nødvendig.¹⁾ - Det interessante spørgsmål her er hvorvidt nationaliseringerne betød et skridt imod en socialistisk økonomi, - og det mener jeg ikke, der var tale om.

Statens interventioner var en simpel nødvendighed for at starte en økonomisk udvikling i Egypten, og dens engagement i bankvæsen og senere også i industri ændrede ikke fundamentalt ved de økonomiske processtrukturer. Det ægyptiske borgerskab var reelt ude af stand til alene at begynde en økonomisk og social udvikling, hvorfor netop statens planlægning og styring var "objektiv nødvendig". Statens dispositioner - ikke mindst - via Economic Agency - har grundlæggende været i overensstemmelse med bourgeoisie's interesser, og der har da heller aldrig været tale om at ændre de økonomiske grundstrukturer, da "once such a state has made progress along this line (dvs. fremmet den økonomiske udvikling, GRO) and the average income of every citizen has increased, it will be seen that a great number of companies will return to the hands of the private sector, whereas the public sector will go back to its previous function."²⁾

3.2. Fra 1961 og frem til begyndelsen af 1970'erne

Fra sommeren 1961 kom der bølger af nationaliseringer, som startede med nationalisering af alle banker og forsikringsselskaber plus 50 større virksomheder, 83 nærmere angivne firmaer skulle have 50% offentlig kapital og endelig statsdeltagelse i visse firmaer.³⁾ Nationaliseringerne blev fulgt af love, der dels rettedes mod uligheder i indkomstfordelingen og dels gav arbejderne visse indrømmelser (modificerede udbytningen) i form af nedsat arbejdstid uden lønreduktion, medbestemmelse i virksomhederne, andel i overskuddet samt forbud med arbitrære afskedigelser.⁴⁾ - I 1962 kom der yderligere

---

1) Abdel-Malek, op.cit., pp. 139 ff., med de to banknationaliseringer fik staten kontrol med "the power of decision in the economic and social sphere".

2) Udtalelse af Dr. Mohammed Fuad Ibrahim i anledning af de omfattende nationaliseringer i 1961, iflg. Abdel-Malek, op.cit., p. 143.

3) Ibid., pp. 151-157.

4) Ministry of Culture & Information, The Arab Republic of Egypt, Facts & Figures, (upubl.), 1972, p. 26 og African Development, august 1973, p.E. 7.

nationaliseringer af transportsektoren, bomuldsspinderier og -exportkompagnier og de halvstatslige firmaer nationaliseredes helt etc. Bent Hansen forklarer indgrebene fra 1961 og fremefter som Nassers sidste forsøg på at konsolidere sin magt ved at eliminere den eneste gruppe - "the urban business community" - som kunne true hans position.¹⁾

De vigtigste 367 statslige firmaer blev herefter fordelt blandt 38 'public agencies' ledet af the High Council for Public Agencies, hvis præsident skulle være statschefen, Nasser. Ved siden af den store statslige centraldirigerede sektor fortsatte der herefter at eksistere en endog betydelig privat sektor, som bestod af adskillige små foretagender, som var grundlaget for eksistensen af den "lavere urbane middelklasse".²⁾

I det såkaldte "National Charter",³⁾ som blev fremlagt d. 21. maj 1962, fastslog Nasser principperne for 'arabisk socialisme'. En socialistisk løsning på det ægyptiske udviklingsproblem krævede ikke nationalisering af alle produktionsmidler. Det var nok at have 'a capable public sector', som var ansvarlig for udviklingsplanerne og en privat sektor, som opererede indenfor planerne og under offentlig kontrol.⁴⁾ Infrastruktur såvel som nøgleindustrier og -finansinstitutioner skulle forblive statsejede, mens jorden fortsatte med at være privatejet. På trods af socialistisk sprogbrug og officielle proklamationer om at "det arbejdende folks allierede kræfter havde nedkæmpet det udbytende borgerskab" var det klart, at det ikke var folket, men statsbourgeoisiet der havde "taget magten".⁵⁾ Statsbourgeoisiet blev stadig rigere og kontrollerede det meste af merværdiens anvendelse, idet det nu havde kommandoen over størstedelen - og tilmed den mest effektive del - af produktionsmidlerne. Desuden udvidedes antallet af 'civil servants' 2 1/2 gang fra 1960-1966,⁶⁾ da lederne i 'public agencies' og de enkelte virksomheder var statsansatte. Denne kvantitative udvidelse af bureaukratiet

---

1) B. Hansen, Arab Socialism in Egypt, op.cit., p. 202, og Abdel-Malek, op.cit., pp. 157 ff.

2) Ibid., p. 174.

3) Omtalt i R. Stephens, Nasser. A Political Biography, Harmondsworth 1971, pp. 349-355.

4) R. Stephens, op.cit., p. 352.

5) Hussein, op.cit., pp. 164 ff.

6) Ibid., p. 222.

sammen med statens stadige udvidelse af sit økonomiske engagement understregede blot den igangværende tendens til styrkelse af statsbourgeoisiet.¹⁾

3.3. Sadats "open door" politik

Efter Sadats magtovertagelse i september 1970 blev det hurtigt klart, at hans politik adskilte sig fra Nassers. Udenrigspolitisk betød det en tilnærmelse til vestmagterne især USA, ligeledes skete der en forbedring af Ægyptens forhold til de reaktionære arabiske oliestater bl.a. i form af den Ægyptisk-Saudi-arabiske akse.²⁾

Skiftet i den økonomiske politik i form af en liberalisering eller "desocialisering" kan spores tilbage til 1970/71. Det er dog efter marts 1973 de markante ændringer træder frem. Igennem en såkaldt "demokratisk dialog" forsøgte Sadat at få fastlagt retningslinierne for en omformning af Ægypten, idet "l'accent était mis, entre autres, sur la nécessité de développer le secteur privé, d'encourager les investissements étrangers, de libéraliser l'économie".³⁾ Denne invitation til fremmed kapital (arabisk og vestlig mere end øst-europæisk) blev fulgt op af garantier mod nationaliseringer af de kommende udenlandske selskaber samt regler om skattefritagelse o.l. Desuden forsøgte staten at regulere principperne for de autonome selskaber med blandet ægyptisk og udenlandsk deltagelse.⁴⁾ Sadat gjorde sig store anstrengelser for at påvise, at den nye politik ikke var en fravigelse fra de principper, der var blevet fastlagt i "The National Charter" i 1962.⁵⁾ Principielt fastholdt man stadig 75% statsdeltagelse i industri, al engros- og udenrigshandel og understregede, at "the public sector will remain the basic instrument of expressing the national will in shaping the economy".⁶⁾ - En del af strategien for at tiltrække udenlandsk privat kapital har været etablering af et parallelt valutamarked, der især gav fordele i forbindelse med investeringer i industri og den ikke statsejede turist-

---

1) Jvf. afs. 3.1.

2) "Egypt's Anwar Sadat", Africa Reports, nov.-dec., 1973, pp. 24-25.

3) Marie-Christine Aulas, "Egypte d'Anour El Sadate", Le Monde Diplomatique, januar 1976, p. 2.

4) "A New Approach to Foreign Investment", Financial Times, november, 1974, p. 16.

5) Omtalt i afs. 3.2.

6) Financial Times, op.cit., p. 15.

industri.¹⁾ Staten har i særdeleshed opfordret til investeringer i kapitalintensive (sic!) foretagender, der kræver såvel avanceret teknologi som fremmede marketing kontakter. Fremmede investorer tilskyndes til at oprette eksportindustrier snarere end foretagender rettet mod hjemmemarkedet.²⁾ Mellem marts 1973 og juni 1975 har den ægyptiske stat underskrevet 27 olieudvindingsaftaler med udenlandske firmaer (Exxon, Mobil, Shell, BP o.l.). Disse store firmaer indgår i fælles selskaber med den ægyptiske stat i oliesøgningen. Aftalerne mellem de udenlandske firmaer og den ægyptiske stat er forholdsvis snævre, idet de indeholder både tids- og arealbegrænsninger samt regler om udbyttedeling.³⁾ Olieeventyret, som den ægyptiske stat venter sig meget af, forudsætter de udenlandske firmaers kapital, og ikke mindst deres teknologiske 'know-how'. Dette monopol på teknisk know-how giver reelt de udenlandske firmaer en større indflydelse end de officielle aftaler antyder, idet de anvender/kan anvende deres tekniske viden som pression.

Liberaliseringspolitikken har givet større autonomi til statsforetagenderne, idet staten har slækket sin stramme kontrol med de pågældende firmaer. Luftfartsselskabet "Egyptair" er det første selskab, som blev fri for den sædvanlige bureaukratiske styring. I dag er det således, at "Egyptair's" direktion er ene beslutningstager og ene ansvarlig for selskabets politik. Selskabet er "a guinea-pig, one of the first concerns to 'go commercial'".⁴⁾ Med den nye uafhængighed følger, at selskabets årlige statssubsidier falder bort og det må nu konkurrere med de øvrige udenlandske luftfartsselskaber på sædvanlig kapitalistisk vis. Det er på nuværende tidspunkt vanskeligt at forudsige hvorvidt denne tendens til autonomi vil fortsætte. Officielt fastholder man stadig princippet om 75% statsdeltagelse og hævder at man ikke vil oprette statsforetagender for senere at lade dem overgå til private.⁵⁾

---

1) Ibid., og African Development, november 1972, p.E. 5.

2) Ibid., oktober 1975, p.E. 11.

3) Ibid., pp. 14-16, samt november 1974, pp.E. 21-24.

4) African Development, okt. 1975, p.E. 8.

5) Africa No. 53, januar 1976, p. 20, og African Development, nov. 1974, p.E. 8; i modsætning til M.C. Aulas, Le Monde Diplomatique, op.cit., som hævder "on donne l'autonomie aux différentes compagnies du secteur public ...", en tendens, som jeg personligt, tror vil fortsætte, og som er i overensstemmelse med Dr. Mohammed Fuad Ibrahim's udtalelser fra 1961 om at give de statskontrollerede firmaer tilbage, når de atter bliver profitable! Jvf. Abdel-Malek,

Med forskellige love i særdeleshed lov no. 43 af 1974 om "the Investment of Arab and Foreign Funds and Free Zones" er forudsætningen givet for en "tredie sektor" i den ægyptiske samfundsformation. - Langs med Suez-kanalen og Middelhavskysten har staten erklæret visse byer med opland for 'free zones'. Dette giver de pågældende områder en status på linie med Singapore og Hong Kong. Industrier, der etableres her, vil være fritaget fra import- og eksportbegrænsninger, desuden gives der skatte frihed i op til 8 år efter etableringen. Selv efter den skatte frie periode vil 'fri-zone industrierne' kun få pålagt 1% afgift på import og eksport.¹⁾ Tanken bag fri-zonerne er at udenlandske firmaer skal etablere sig i de pågældende områder og købe varer (såsom arbejdskraft) og tjenesteydelser for fremmed valuta; og desuden benytte sig af de lave eksportafgifter til at eksportere til de arabiske lande, Afrika, etc. Med de omtalte begunstigelser og garantier mod nationaliseringer vil den udenlandske kapital uden tvivl investeres i de nævnte zoner. Desuden er den ægyptiske arbejdskraft relativt veluddannet,²⁾ hvorfor det er sandsynligt, at det bliver kapitalintensive industrier med avanceret teknologi, der placeres i de 'frie zoner'.

4.0. Afsluttende bemærkninger

4.1. Det intrasocietale og det ekstrasocietale perspektiv

Den ægyptiske samfundsformation har betydelige fællestræk med andre postkoloniale.³⁾ Der er dog specifikke træk som bør understreges først og fremmest den store nationaliserede sektor, der er betydelig mere moderne end de andre sektorer, såsom landsektoren generelt og det jeg har kaldt "småproduktion". I de tilfælde hvor den kapitalistiske produktionsmåde er tilstede vil den i kraft af sine selvreproduktive egenskaber have en tendens til at blive dominerende.⁴⁾ Dette antages at gælde generelt for alle postkoloniale stater. Ægypten udviser dog visse særtræk, dels fordi den kapitalistiske produktionsmåde er (svagt?) dominerende i landsektoren, hvilket nor-

---

1) African Development, op.cit., pp.E. 8-9.

2) Ibid., oktober 1975, p. 11.

3) Bemærk perspektivet! Der lægges særlig vægt på den intrasocietale determination af staten, se iøvrigt afs. 1.3.

4) S. Bislev, Baggrund for apartheid, Århus, 1975, p. 79 og pp. 81-85.

malt ikke er tilfældet,¹⁾ dels fordi en stor del af bysektoren er nationaliseret. Dette resulterer i særlige karakteristika i den ægyptiske samfundsformation i forhold til andre postkoloniale, idet jeg hævder, at den kapitalistiske produktionsmådes dominans vil være relativt stærkere i forbindelse med sammenføjnngen af de andre "rene" produktionsmåder end tilfældet vil være i de fleste postkoloniale stater; den omfattende statsinterventionisme får desuden til effekt at lette overgangen til kapitalismens fuldstændige dominans indenfor hele samfundsformationen.

I ovenstående er der udelukkende set på den intrasocietale determination af den ægyptiske stat; men et adækvat forklaringsparadigme må desuden inddrage den ekstrasocietale determination.²⁾

Ægypten er en del af den verdenskapitalistiske formation og er i vid udstrækning influeret af denne såvel direkte som indirekte. Jeg vil dog vove den påstand, at Ægypten har været (er?) mindre - men dermed ingenlunde sagt slet ikke, - influeret af den verdenskapitalistiske formation, da forbindelserne til den socialistiske blok har været relativt tætte.³⁾ De socialistiske landes andel af den ægyptiske eksport steg fra 13% i 1948 til 61% i 1971, mens importandelen steg fra 11% i 1948 til 33% i 1971;⁴⁾ desuden er der en væsentlig forskel på den hjælp Ægypten har fået fra de to blokke. Mens den vestlige hjælp primært har bestået af fødevarer, har den sovjetiske indeholdt et betragteligt udviklingselement i form af hjælp til industriudvikling og vandregulering (Aswandæmningen).⁵⁾ - Den store nationaliserede sektor samt de tætte kontakter til østlandene skulle give den ægyptiske stat visse særtræk, der formodes at adskille den fra andre stater i den 3. verden. Jeg tænker her på, at de

---

1) Se f.eks. J. Martinussen, Bidrag til analyse af den pakistanske stat, Århus, 1974, pp. 206-214.

2) Som nævnt i afs. 1.3. er problemet om den ekstrasocietale determination af staten et spørgsmål om særligt at understrege statens afhængighed af de kapitalistiske metropoler.

3) At dette sidste skulle betyde noget for den ægyptiske stats ekstrasocietale determination, forudsætter at jeg ikke - som visse marxister - anser USSR og de østeuropæiske lande for at være "statskapitalistiske" (underforstået: lige så kapitalistiske som de vestlige stater). Hermed skal blot være antydnet, at jeg mener, at "østlandene" hverken er "kapitalistiske" eller "socialistiske", men altså noget "andet" med helt specifikke samfundsmæssige reproduktions processtrukturer. - Se iøvrigt R. Mabro, op.cit., pp. 299-313.

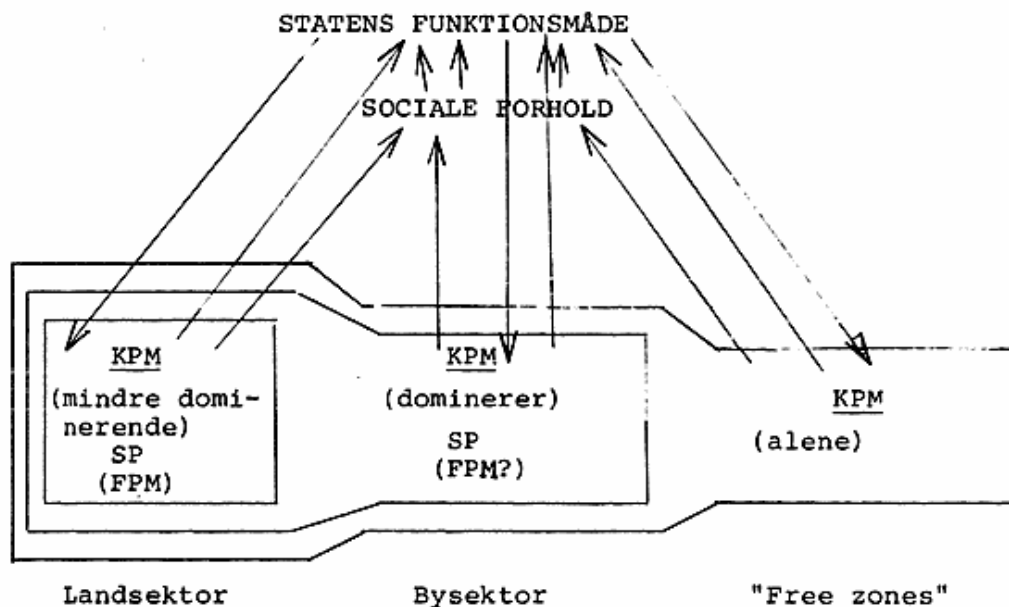
4) Ibid., p. 305.

5) Ibid., pp. 310-311. Hussein, op.cit., p. 271 er derimod ikke enig i, at den sovjetiske hjælp har bidraget til reel udvikling.

to nævnte forhold i forbindelse med de sameksisterende "rene" produktionsmåder på en særegen måde "modificerer" statens funktioner; et forhold, der selvsagt kræver en mere indgående analyse end det er muligt at levere indenfor denne artikels rammer.

4.2. Udviklingstendenser i 1970'erne

Med etableringen af de såkaldte "free zones" mener jeg, at det er muligt og hensigtsmæssigt at opdele den ægyptiske økonomi i tre sektorer: en land- og en bysektor samt en "free zone-sektor". Det vil antageligt være bedre og mere præcist at fastlægge sammenføjnngen af "rene" produktionsmåder på denne vis. Jeg finder det berettiget, at operere med denne opdeling da det er muligt at identificere en faktisk adskillelse i de tre sektorers determination af statsfunktionerne. Den tidligere figurlige fremstilling af den ægyptiske stats økonomiske grundlag bør derfor ændres:

I teorierne om den post-koloniale stat antages det, at den kapitalistiske produktionsmåde er relativt svagt dominerende og mindre udbredt her end i samfund med mere udviklede økonomiske strukturer.¹⁾ Det samme antages at gælde for den ægyptiske samfundsformation, samtidig med at jeg opstiller den hypotese, at den kapitalis-

1) J. Martinussen, Bemærkninger om den post- ... op.cit., passim, og samme forf. Bidrag til analyse ..., pp. 194 ff, 214 ff., og S. Bislev, op.cit., pp. 81 ff.

tiske produktionsmåde er relativt mere dominerende her end f.eks. i den pakistanske.¹⁾ For det første er den kapitalistiske produktionsmåde fremherskende i landsektoren;²⁾ for det andet kan det forventes at med øget inflow af privat udenlandsk kapital, vil den kapitalistiske produktionsmåde tendere mod kraftigere dominans; og endelig for det tredje vil de højtudviklede, rent kapitalistiske "frie zoner", uden tvivl blive relativt stærkt dominerende på grund af den kapitalistiske produktionsmådes selvreproduktive egenskaber.

Identifikationen af de social-økonomiske klasser og sociale kræfter er meget vanskelig i og med den ægyptiske samfundsformations komplicerede form. Jeg har hævdet, at det "militær-bureaukratiske oligarki" har spillet en stadig mere afgørende rolle, idet det blev postuleret at dette oligarki (civile og militære bureaukrati) har spillet en politisk rolle på linie med en social klasse. Der har været en beklagelig mangel på inddragelse af klassernes betydning og klassekampen, som ingenlunde har været fraværende i den konkrete virkelighed. De social-økonomiske klasser har imidlertid ikke spillet en så distinkt rolle i det ægyptiske samfunds udvikling (som de f.eks. gør/har gjort i vesteuropa), bl.a. fordi der har hersket en udbredt repression overfor arbejderklassen³⁾ sideløbende med en "elimination" af de mest indflydelsesrige fraktioner af bourgeoisie.

Med nedprioriteringen af den statslige centraliserede kontrol,⁴⁾ og den øgede afhængighed af udenlandsk kapital mister statsbourgeoisiet langsomt den økonomiske basis for sin magt. Det vil uden tvivl medføre en betydelig større magt til det eksisterende

---

1) Jvf. J. Martinussen, Bidrag til analyse ..., op.cit.

2) I modsætning til f.eks. Pakistan og Indien, jvf. afs. 1.1. og 2.1.

3) Desuden skal det bemærkes, at arbejderklassen har været ramt af en stor skjult arbejdsløshed.

4) Jvf. M.C. Aulas, Le Monde Diplomatique, op.cit., p. 2, og de statslige selskabers autonomi, en tendens som M.C. Aulas hævder forstærkes, jvf. note 5, side 99.

"nationale bourgeoisie" og det fremvoksende "indre borgerskab".¹⁾
Samtidig betyder indstrømningen af udenlandsk (vestlig) kapital²⁾
en relativ "tilbagevenden" til det kapitalistiske verdensmarked,
som antageligt vil give ændringer i statens funktionsmåde både in-
tra- såvel som ekstrasocietalt.

---

1) N. Poulantzas, Diktaturernes krise, København, 1975, p. 39, hvor det nationale bourgeoisie forstås som et borgerskab, der reelt er selvstændigt i forhold til den udenlandske kapital. "Det indre borgerskab" er knyttet til den inducerede reproduktion af de dominerende kapitalistiske relationer indenfor den pågældende samfundsformation. Det er i en vis forstand afhængig af den internationaliseringsproces, der finder sted, behersket af den udenlandske kapital, *ibid*, pp. 37-42. "Det indre borgerskab" i denne betydning vil kun eksistere i "bysektoren" og altså ikke i "fri-zonerne", hvor der enten vil blive tale om et rent udenlandsk/imperialistisk borgerskab, eller evt. blive tale om et "comprador-borgerskab", hvorved Poulantzas forstår en fraktion af borgerskabet, hvis interesser er fuldstændigt underlagt den fremmede kapital, og som fungerer som en art mellemlid og direkte formidler for den udenlandske kapitals indtrængen, *ibid.*, p. 38.

2) Jvf. afs. 3.3.